

NOMINERAD TILL
Stenpriset
2025

ÄKTA STAD

Nyinvigda Södermalmstorg har fått en skräddarsydd stenkostym, en uppvisning i högklassigt stenarbete. Men det är också en plats där stenen blivit en del av ett större konstverk som berättar om torgets historiska betydelse genom århundraden.

TEXT & FOTO **PETTER EKLUND**

Mälartappen mot glaspaviljongerna ett urbant bergspass där murgröna ska klättra framöver.

Nu händer det igen. Stockholm får ett nytt torg: Södermalmstorg vid Slussen. För ett år sedan öppnades Vattentorget och stockholmarna släpptes ut på den nya stora ytan. Avståndet till Gamla stan hade jämnats ut och plötsligt låg båda områdena nära varann, inte bara i meter utan också i känsla. Södermalmstorg blir ännu en favoritplats i staden. Här finns öppenhet, luftrum och utsikter, tidlösa attraktioner som lockar oss människor.

– Det är härligt att komma ut här och upptäcka att det är vackert åt båda hållen. Dels att se ut över Gamla stan, dels se tillbaka på Söders alla vackra fasader, säger Paula Mackenzie, ansvarig landskapsarkitekt på White Arkitekter.

Hon visar runt tillsammans med några av Slussens hjältar, de som jobbat länge här, ritat och byggt, alla med stor kunskap om natursten. Anders Liberg är konsult och bygglédare för projekt Slussen/Stockholms stad. Bengt-Åke Gustafsson är arbetsledare för natursten för markblocket. Daniel Groop är landskapsingenjör hos White Arkitekter och har jobbat med Slussen sedan 2012.

Paula har arbetat med Slussen i 14 år. Anders tar 5:11-tåget från Uppsala till Slussenbygget varje vardag.

– Att bara utsätta sig för att gå upp halv fem på morgonen, ta tåget och åka hit, då måste det vara något som lockar och drar. Det gör Slussen. Ett sånt här projekt är one in a life time, säger han medan vi rör oss ut mot torgets centrum, en lutande upphöjd del, som en starttramp mot utsikten. Det blåser friskt.

– Det är som på en klippa på västkusten, säger Paula, som har sina rötter där, medan en tunnelbana försvinner in under oss.

En annan dyker upp ur tunneln och rullar mot Gamla stan. Det är rörelse och trafik, en härligt urban miljö. Paula nämner The Highline Park i New York, en upphöjd järnväg som gjorts om till en avlång park på Manhattan där breda trappor är riktade mot en av de stora gatorna.

– Södermalmstorg blir äkta stad. Det är långt till trafiken

Bengt-Åke Gustafsson, Skanskas arbetsledare för natursten för markblocket, Anders Liberg, konsult och bygglédare för projekt Slussen, Paula MacKenzie, ansvarig landskapsarkitekt på White Arkitekter och Daniel Groop, landskapsingenjör, White.

och det är fin överblick. Här kommer folk att känna sig trygga, säger Paula.

Vattnet glittrar på Riddarfjärden.

– Det har varit viktigt att säkra utsikten mot Stadshuset, Västbron, Gamla stan, men härifrån ser vi också Djurgården och hela vägen runt. Det är härförande, säger Bengt-Åke, också han entusiastisk över bygget.

DET ÄR FÖRUNDERLIGT att få vara med om ett torgs födelse. Ett flera år långt byggvirrvarr bakom stängsel har med ens blivit städat och ordnat, en ny yta ligger öppen. Torget har vuxit fram över tunnelbanan medan den varit i drift, ett logistiskt underverk. Varje natt kom en eller ett par enorma finska stålbalkar på lastbil från Södertälje. Trafikljus fick monteras ner och upp igen. En gigantisk kran lyfte balkarna och lade dem på rad, allt längre ut. Det är torgets fundament, spänt över tunnelbanans spår. Logistiken har varit svårast.

– Staden vill störa invånarna så lite som möjligt, och har prioriterat tredje man. Allmänheten förstår nog inte riktigt hur utmanande det har varit att bygga nya Slussen medan trafiken hela tiden pågår. Stadens hjärta måste slå medan det byggs om, säger Anders Liberg.

Ingen i gänget kommer riktigt ihåg hur det såg ut här tidigare. Var gick kanten? Vad fanns nedanför?

– Kolingen, Kolingsborg, låg där nånstans, säger Bengt-Åke och viftar obestämt med handen.

Anders visar var en andra trafikramp gick över vattnet.

– Ett antal miljontal kubik är bortschaktade.

Den gamla trafikmaskinen Slussen med sina klöverblad är spårlöst borta, nästan lite underligt hur snabbt vi glömmet. Slussen var en plats som de flesta skyndade förbi. Bilvägarna vindlade hit och dit och vi kom aldrig kom upp där vi trodde. På något sätt fungerade det, men trafiken hade övertaget sedan 1930-talet.

– Vi fick bort hälften så mycket bro. Förut var det två

1300-tal möter nutid i Per Mårtenssons konstverk. Kassetterna innehåller kullersten från en gränd/gata från åren 1325-1350.

40-metersbroar, nu är det bara Slussenbron som är 44 meter, säger Daniel Groop.

Södermalmstorg är lågmält, men öppet. Det präglas av en diskret elegans, som en skräddarsydd stenkostym. Det är också en uppvisning i högklassigt stenarbete. Torgytan är satt med en blandning av tre svenska graniter i två olika bredder, där krysshamrade och flammade hällar blandas. Det är mindre rött här på torget, jämfört med på norra sidan av Slussen, mot Gamla stan.

– På Gamla stan-sidan ville vi ha det lite mustigare, men här på Södermalm ska det vara modernare, ljusare och lättare, säger Paula. Murstenarna runt om planteringsytorna är Tossene Grå Bohus som gick att få fram i de mängder som behövdes. Från början hade också krysshamrad sten ritats in i större grad, men arkitekterna valde att flamma stenen för att skapa en bättre arbetsmiljö. Flamningen är också en smidigare väg till det naturliga utseendet.

TORGET ÄR NYFÖTT och ännu en smula naket. Det som saknas är grönskan. Vi får längta efter den så länge. Det här ska bli en grön plats med lövskugga. Framåt hösten kommer 28 träd (8 arter), 50 buskar (5 arter), 3 000 perenner (33 arter), 9 000 lökar (43 arter) att planteras. På glaspaviljongernas bevuxna tak är 7 500 plantor av 200 arter redan planterade. Så sätts Södermalmstorg på tillväxt under några år. Torget lutar mot lågpunkter och brunnar, med diskreta dagvattenrännor som leder in i växtbäddarnas sidor, därunder finns baljor för fuktigheten. En man i gul

hjälm spolar torget och vattnet rinner som det ska.

– Ser ni, Paula och Daniel, nu får vi ett kvitto på att ni har ritat rätt, ropar Bengt-Åke.

Vid målartrappan tar ett mer bredaxlat formspråk vid. Glaspaviljongerna, den lilla för rulltrappor och hissar, den stora för en kommande restaurang, är high-tech mot mörk sten i trappans urbana bergspass där murgröna ska klättra framöver. Målarterassens paviljonger, fasader, terrasser och trappor, Guldbron och den framtida gång- och cykelbron är delar där Foster & Partners, det brittiska kontoret haft störst engagemang. Själva torget har en mer skandinavisk lågmäldhet, viskar mera än ropar. Hela stråket, trappan ner, kajplan, gång- och cykelbana över Vattentorget är ett markvärmestråk som inte ska behöva snöröjas.

– Vi kan inte testa trappan förrän hela systemet är ihopkopplat. Värmen kommer om några år, spår Anders Liberg.

Vi kikar på stenarbetena i trappsteg och vinklar. Daniel pekar ut eleganta lösningar. Kontrastmarkeringar i trappan är av två meter breda stycken av Moheda Diabas.

– Det är svårt att få fram långa, solida diabasblock utan sprickor. Det gäller att hålla ner längderna när man ritar, berättar Bengt-Åke.

Utanför den lilla glaspaviljongen kommer en cykelbana med ett av landets största cykelflöden att passera i en vid sväng, inramad av gatsten. Från början planerades rännor och en granitfris, men idén byttes mot begagnad gatsten från Stock-

Murstenarna runt om planteringsytorna är bland annat Tossene Grå Bohus.

Torget är nyfött och ännu en smula naket.

holm stads lager. Det är ett fint tillägg med sin aura av gammal stenstad mitt i det nya. Cykelbanan ska sedan sträcka sig över vattnet i en vid sväng innan den når Munkbron. En ensam betongpelare står färdig ute i sjön. Ett jättemaskineri borrar och pålar närmare tunnelbanebron.

Södermalmstorg är knappast nytt, även om det känns så. Platsen har alltid förändrats, byggts om, rivits och byggts på

Kontrastmarkeringar i trappan utgörs av två meter breda stycken av Moheda Diabas.

igen. Under ytan ligger lager på lager, som en 700-årig spettekaka, proppad med gåtor och minnen. Under Slussen-byggets gång har arkeologer undersökt platsen och har nått ner 14 meter ner i stadslagen. Vid två meters djup låg schaktningarna som gjordes när bebyggelse revs för 1930-talets Slussenbygge. Här fanns rester av det stora Pelikanhuset, med restaurangen Pelikan, byggt på 1700-talet och beläget ungefär där paviljongerna nu ligger. Ännu längre ner fanns gatsten och husgrunder från slutet av 1200-talet. I närheten låg också Järngraven, en avlång, stensatt vallgrav som tidigare var Gustav Vasas försvarsanläggning. Härifrån skedde Sveriges handel med stångjärn under drygt 200 år, från 1662 till 1865. Hit kom järnet med båtar från Bergslagen. lastades om, kontrollerades, lagrades och såldes. Härifrån utgick under 1600-talet 40 procent av världens järnexport. Ångtåg rusade på 1800-talet i en tunnel framför nuvarande Stadsmuseet och genom torgets område tills nya tunnlar och sträckningar tog över. Ryssgården höjdes vid tunnelbanans tillkomst. Spårvagnar vände i en slinga på Södermalmstorg ännu in på 1960-talet.

FÖR ATT LYFTA upp platsens historia i nutid har konstverket Fotnoter skapats på Södermalmstorg. Konstnären Per Mårtensson har följt utgrävningarna och samarbetat med arkeologerna.

– Att försöka dela vidare denna direkta, taktila och fysiska upplevelse av historia blev omgående en central tanke i verket. Stenen skulle fungera som en sorts fotografi eller ett kollage, en bit verklighet som pusslas in i det nya torget. Platsens historia bli synlig, säger han.

Per Mårtensson har dokumenterat stenläggningarna exakt, sten för sten, och sedan återskapat dem. Stenar från 1200- till 1800-tal har passats in i kassetter i torgets ruttmönster, sten från gränder, gator, källare och en liten bit av Södermalmstorg från 1600-talet som nu ligger tillsammans i nuet där våra fötter och fingrar kan möta och nöta de stenar som stockholmare för hundratals år sen traskade, skyndade och vinglade över.

Framåt hösten kommer träd, buskar, perenner och lökar att planteras. Södermalmstorg är tillsammans med Mälarterassen nominerad till Stenpriset.

Här finns också sten från ett källargolv till ölstugan Cafe Klotet som från slutet av 1800-talet låg på Klotgränd 3, en av de adresser som grävdes bort på 1930-talet. Där huserade hamnarbetare, kolskyfflare och lokala profiler som "Sluss-Kalle" och "Kalle vänster". "Damrummet" låg en trappa upp.

– **NÄR ARKEOLOGERNA** var klara med sitt och jag började ta upp stenarna uppstod en sorts dialog med de stensättare som lagt materialet en gång i tiden. Det var imponerande att se hur väl en del hade klarat sig, lärorikt att se vilket komplext arbete det kan vara. Sättsanden såg ibland helt ny ut.

Per har också skapat långa band av rostigt järn, avgjutningar av 1600-talets stångjärn från Stadsmuseet och utfört av Tierps gjuteri. Inslagen av stångjärn visar hur viktigt handeln och hanteringen av järnet har varit för både Slussenområdet och hela staden.

– Min förhoppning är att möjligheten att faktiskt kunna gå på historiska stenläggningar och få direktkontakt med historien kan skapa en ny plats som inte enbart bygger över utan också synliggör hur många lager historia som ryms i staden, säger Per Mårtensson.

Här och där syns också moderna metallfogar. De ger flexibilitet i materialet, precis som på broar, när hela bygget utvidgas av värme.

– Det rör sig mera än man tror, upp till 40 millimeter. Har vi inte detta skulle stenen på ytan spricka sönder. Det är enorma krafter som inte går att stoppa, berättar Daniel Groop.

Nu ska stockholmslivet flytta ut på torget. Ytorna är förberedda för events och uteserveringar kommer att finnas runt om. Torgytan i mitten får förhoppningsvis vara en smula obestämd.

– Jag tror folk blir glada över att bara få komma ut hit och uppleva platsen, säger Paula Mackenzie.

Aktiviteten på torget pekar vidare, mot nästa kapitel i Slus-

senbygget. Ryssgårdens grå betongplatta utanför tunnelbanan ska kläs med granit av samma slag som på torget, men allt är specialritat och beräknat för att väga så lite möjligt eftersom Ryssgården ligger direkt ovanpå tunnelbanan. Sedan vidare utåt till området kring Katarinahissen med Katarinaparkens gräsmatta neröver saltsjön. Paula Mackenzie kan ana ett slut.

– Det är nästan lite läskigt att det börjar bli klart. Vi är alla stolta och lyckliga över hur bra det har blivit. Till stor del beror det på det täta samarbetet som funnits genomgående i projektet, inte minst mellan oss landskapsarkitekter och de som utför arbetet på plats.

Det är inte alltid det arbetas med en helt ny stockholmsvy.

– Ett mer centralt projekt får man leta efter och ambitionsnivån är skyhögt. Vi märker det på alla inblandade. Det handlar om stenvolymer som vi inte har haft i det här landet på länge, säger Anders Liberg och prisar de bearbetande företagen.

– Grabbarna i montaget har också varit otroligt duktiga just i omsorgen om detaljer, inkapningar, att bryta mönster på ett snyggt sätt med små bitar, det är en konst i sig, sammanfattar han.

– Slussen var en plats vi passerade. Nu kan vi säga "Vi ses på Slussen", och så blir vi kvar här. Det blir en plats att vara på. ■

Projekt: Södermalmstorg

Beställare: Stockholm Stad

Arkitekt: White arkitekter

Konstnär: Per Mårtensson

Stenleverantörer: Granum, Hallindens Granit, Bogesten, Kullaro och Strixen.

Stenentreprenör: Marmor & Granit (konstverkets kassetter), Strixen